

Cursus Bouwhistorie avond 1

STICHTING IJsselhoeven

BK

Boerman Kreek
Architecten

Even voorstellen

Ing. Tom Temmink

Bouwkundige opleiding

Vanaf 2000 werkzaam bij BKA

Woonachtig in Zetten (Betuwe)

Grote voorliefde voor boerderijen

Programma avond 1

- De eerste bewoners van de Lage Landen
- De eerste huizen
- Het losse hoes
- Ontwikkeling, verstening

Meteen maar even afwijken van de rode draad...

Website www.watwaswaar.nl

The screenshot displays the WatWasWaar website interface. At the top, the logo "WATWASWAAR" is visible, along with navigation links for "over de site", "schatkamer", and "nieuws". There are also links for "english" and "contact". Below the logo, there are four main filter tabs: "WAAR" (selected), "WAT" (Alle soorten informatie), "WANNEER" (Alle tijden), and "WELKE" (Deelnemende Instellingen). A "referentiekaart uit" slider is positioned above the map, ranging from "uit" to "aan".

The main content area features a map of a rural area with various parcels. A specific parcel is highlighted in pink and labeled with a "W" icon. The map includes labels for "Wildenbergsweg", "Overbrink", "Randerpad", and "SI". Parcel numbers "4.3" and "5.5" are also visible. A vertical zoom control is on the left side of the map, and a small inset map is in the bottom right corner.

On the right side, there is a sidebar titled "- Mijn selectie". It contains two main sections:

- PERCEELINFORMATIE (uit oar)**
 - Waar: Diepenveen, Overijssel, sectie A, perceelnr.105
 - Toponiem: Rande en Tjoene, Rbrugger Blok
 - Wanneer: 1832
 - Functie perceel: bouwland
 - Eigenaar: Overvelde, Gerrit Jan
 - Beroep: dagl.
 - Woonplaats: Rande
 - Instelling: HCO
- KADASTERKAART (MENUPLAN)**
 - Waar: Diepenveen, Overijssel, sectie A, blad 02.
 - Wanneer: 1811 - 1832
 - Instelling: WatWasWaar

At the bottom of the sidebar, there is a link: "+ Alle informatie op de kaart".

De kadastrale minuten dateren van 1832

WATWASWAAR over de site schatkamer nieuws

english contact

Stuur door

- Mijn selectie

KADASTERKAART (MINUUTPLAN)
Waar: Diepenveen, Overijssel, sectie A, blad 02.
Wanneer: 1811 - 1832
Instelling: WatWasWaar

Meer afbeeldingen

TOPOGRAFISCHE MILITAIRE KAART (BONNEBLAD - KLEUR)
Waar: DIEPENVEEN
Wanneer: 1865
Kaartnummer: 375
Instelling: Kadaster

+ Alle informatie op de kaart

contrast

Relevante kaart uit 1917

WATWASWAAR

[over de site](#) [schatkamer](#) [nieuws](#)

[english](#) [contact](#)

Stuur door

- Mijn selectie

Kaartnummer: 375

Instelling: Kadaster

TOPOGRAFISCHE MILITAIRE KAART
(BONNEBLAD - KLEUR)

Waar: DIEPENVEEN

Wanneer: 1917

Kaartnummer: 375

Instelling: Kadaster

TOPOGRAFISCHE MILITAIRE KAART
(BONNEBLAD - KLEUR)

+ Alle informatie op de kaart

De eerste bewoners van de lage landen

boerenerven zijn zo oud als de landbouw

vorm van de landbouw sterk afhankelijk van de streek

in het oosten hoge zandgronden en lager gelegen weidegebied

boerderij type in het oosten volgens het hallenhuis principe

in de 19e eeuw ontwikkeling naar andere bouwvormen

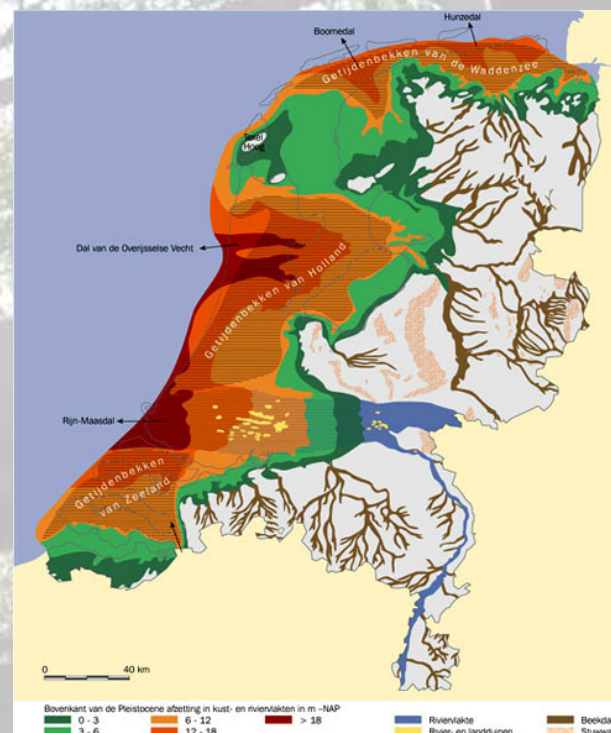
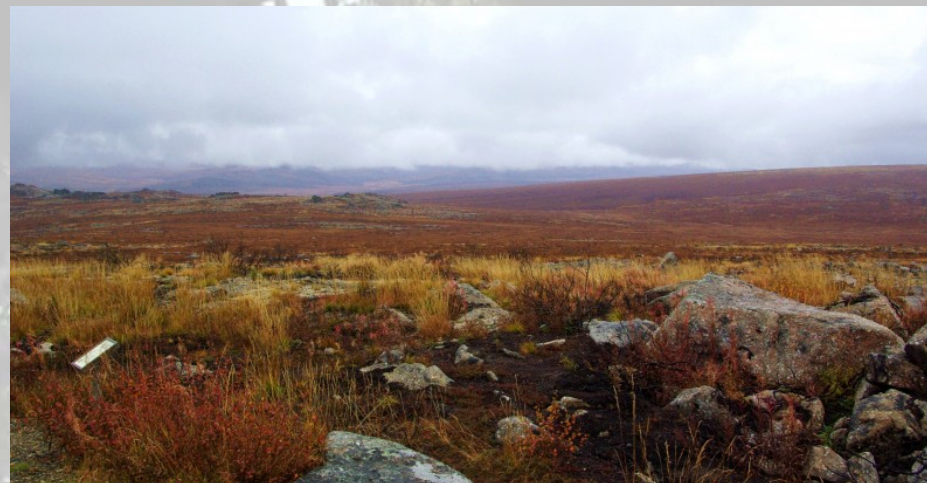
oost nederland maakt deel uit
van een groter zandgebied

tijdens het saalien, de
voorlaatste ijstijd
was het noorden bedekt met
landijs

hierdoor werd de ondergrond
opgestuwd waardoor stuwwallen
ontstonden

de laatste ijstijd, het weichselien,
werd nederland niet bereikt door
het ijs, maar heerste er wel een
poolklimaat

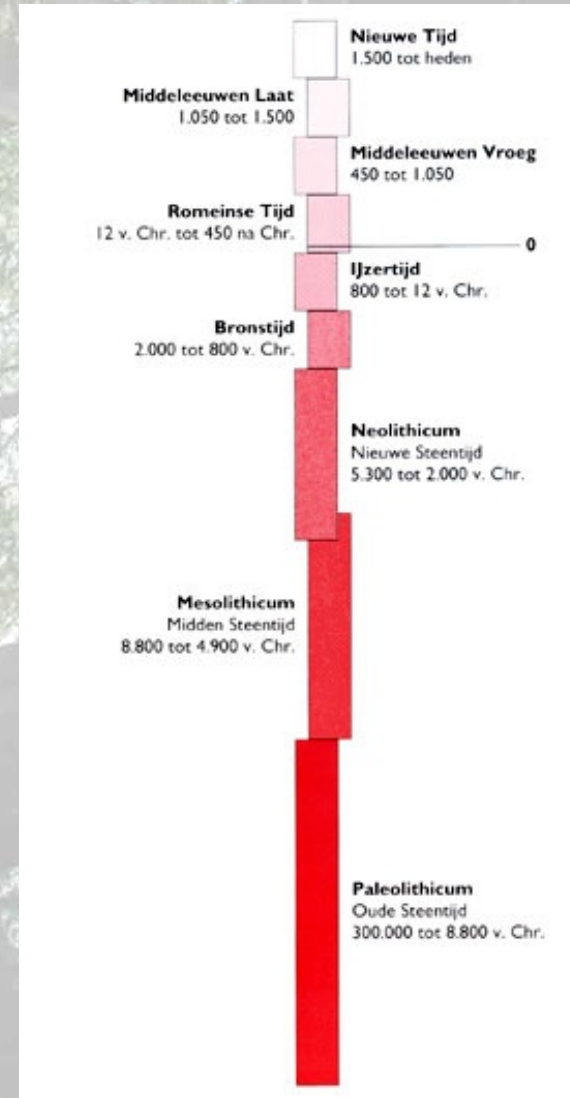
poolwinden verplaatsten grote
hoeveelheden zand, deze
werden in dekzandlagen afgezet

De eerste landbouwers

ongeveer 11000 jaar geleden trokken de eerste mensen naar het oosten van Nederland

De omgeving warmde na de laatste ijstijd langzaam op en er onderstonden (broek) bossen, heide en moerassen

Omstreeks 5000 voor Christus vestigden zich voor het eerst boeren in Nederland

In Zuid-Limburg langs de Maas was er vruchtbare grond; het zogenaamde loss

Open plekken werden gekapt in de bossen

De eerste landbouwers waren
bandkeramiekers

Grootst gevonden dorp is
gevonden bij Elsloo

17 boerderijen teruggevonden

Rechthoekige eikenhouten
gebouwen met een puntdak

Leem werd om het huis
weggegraven

De gaten werden gevuld met
afval

voorstelling van een bandkeramiekers
dorp

boerenhuis van de bandkeramiekers, zo'n 10
mensen per boerenhuis

omstreeks 3000 v. Chr. werden de hogere
zandgronden voor het eerst bevolkt door
boeren

Geen wateroverlast

Gereedschappen van steen, been en
hout

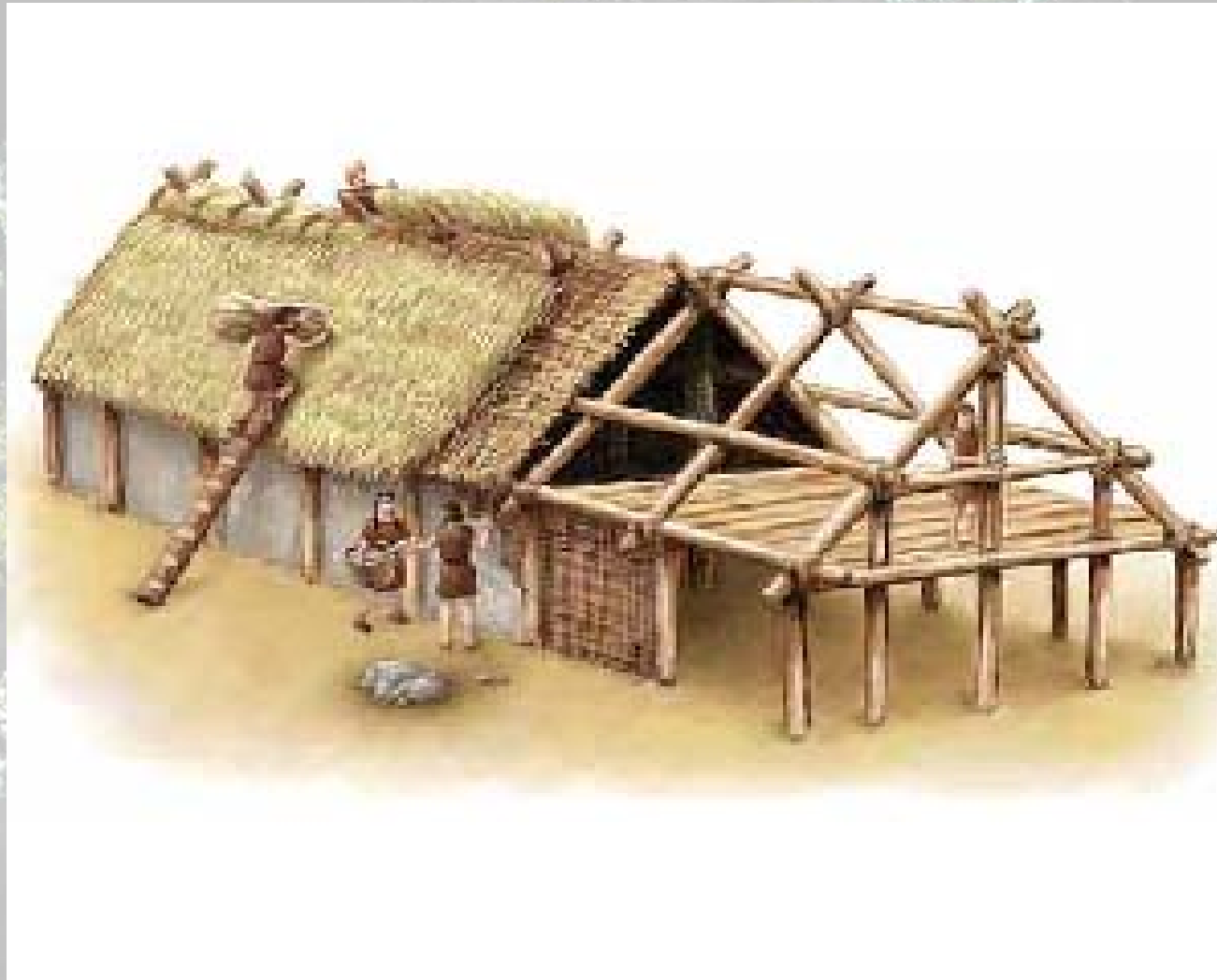
Dit was het Trechtervolk

tekening van een trechterbeker dorp

constructie van de boerderij in de trechterbeker periode

reconstructie van een boerderij op de oude wijze

verspreiding trechterbekervolk tussen 3000-2000 v. Chr.

enkele vondsten uit de bronstijd

maquette brons tijd boerderij, let op de erf indeling

opengewerkte maquette van een
bronstijd boerderij

zeer oude (helaas
verdwenen) boerderij in
Noordijk bij Neede
foto rond 1900

op het erf stonden spiekers, waterputten, hekwerken en greppels

Spieker (ook wel spijker) is de benaming voor een voorraadschuur waar graan opgeslagen wordt. In de middeleeuwen was een spieker een schuur gebouwd op palen om de oogst die van het land kwam droog en veilig voor ongedierte te kunnen opslaan.

Later werden ze versteend en soms verbouwd tot woning of werkplaats

Nagebouwde spieker in het Wekeromse Zand

Een van weinige originele spiekers
in Nederland. Winterswijk

nog enkele voorbeelden

In 800 v. Chr. was Nederland nog steeds zeer dun bevolkt

100.000 a 150.000 mensen

de eerste nederzettingen ontstonden in de Romeinse tijd

Late ijzertijd, begin Romeinse tijd systeem van de raatakkers, ook wel celtic fields

Uitgeputte grond werd braak gelegd, om te kunnen herstellen

Sommige (familienamen) zijn hier waarschijnlijk nog van afgeleid

Het dorp Ratum, achternaam ter Braak

In de Romeinse tijd begon de zeespiegel weer te stijgen

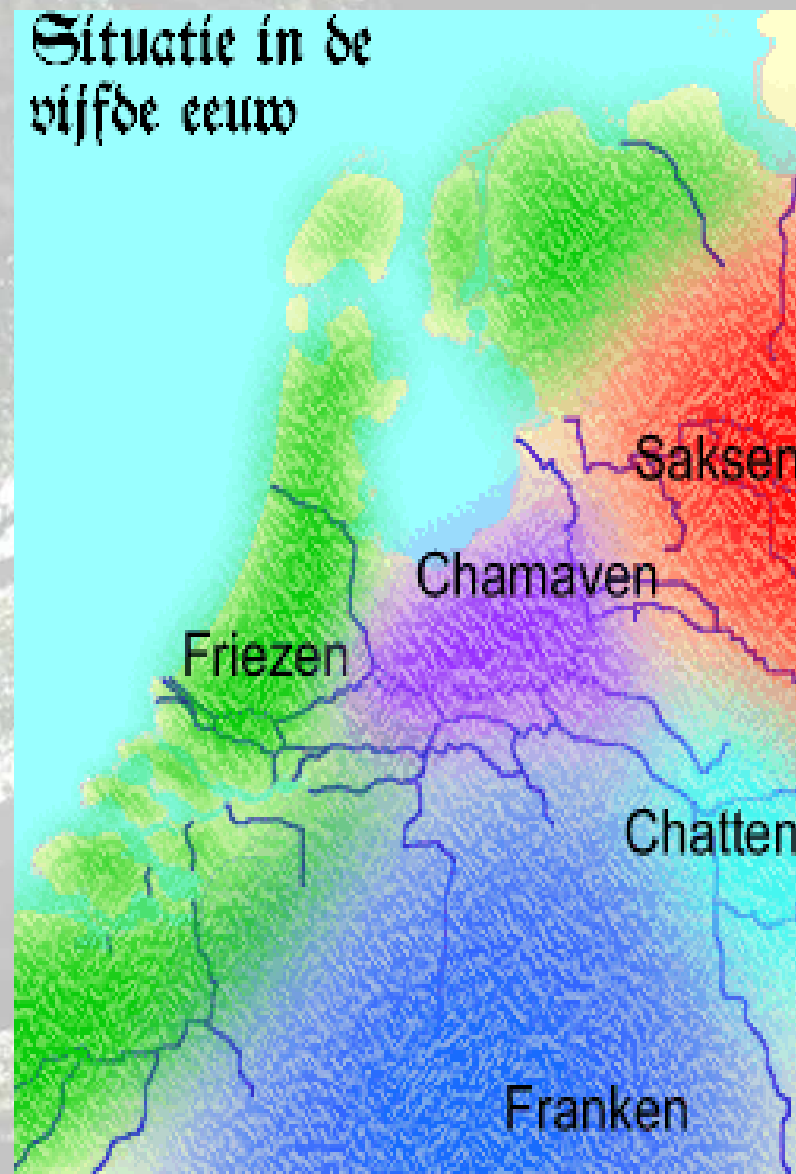
Na de val van het Romeinse rijk trad een lange periode van stagnatie in de ontwikkeling op

Wat opgebouwd werd, werd door de vikingen of door epidemieën weer teniet gedaan

Na 800 verandert deze situatie door ingrepen van de mens en door natuurlijke oorzaken

De eerste geloofsverkondigers trekken naar onze streken en het gebied wordt langzaam maar zeker gekerstend

De eerste permanente dorpen/stadjes ontstaan

Vanaf het midden van de 12e eeuw ontstond een handelsverband van Duitse kooplieden rond de Noord- en Oostzee

Het Zweedse eiland Gotland was aanvankelijk het centrum waar handel met lokale handelaren werd gedreven door kooplieden uit Denemarken, Lübeck en later Westfalen

Een hanze of hanza ('groep', 'schare' of 'gevolg' als van het Oudhoogduits Hansa) was een samenwerkingsverband van handelaren en steden tijdens de middeleeuwen.

De oudste steden van Nederland kenden door dit handelsverbond een grote bloei in de middeleeuwen

De IJssel werd een belangrijke verkeersader in het land

De steden aan deze rivier kenden een explosieve groei

Het is niet ondenkbaar dat de boeren rond de IJssel hier een "graantje" van mee hebben gepikt

De rivierduinen waren altijd al een gunstige plek geweest dus de erven zijn vaak zeer oud

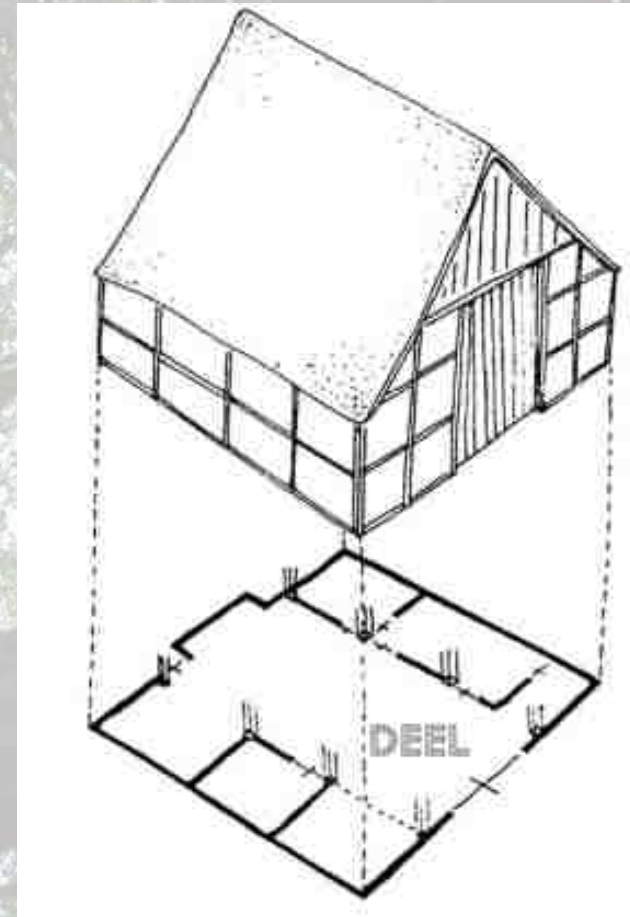
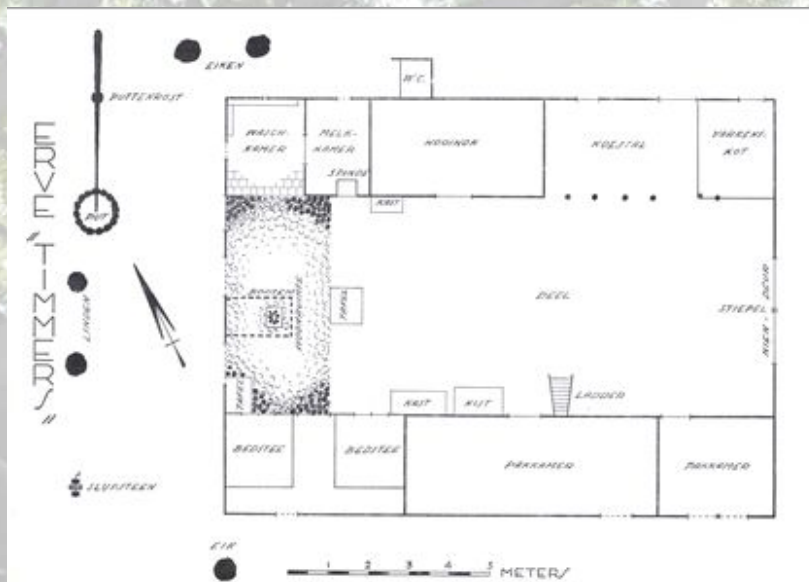

Het losse hoes

De oudste boerderijvorm die daadwerkelijk nog aanwezig is in Nederland

In het Oosten van het land de gebruikelijke boerderij vorm tot circa 1800-1850

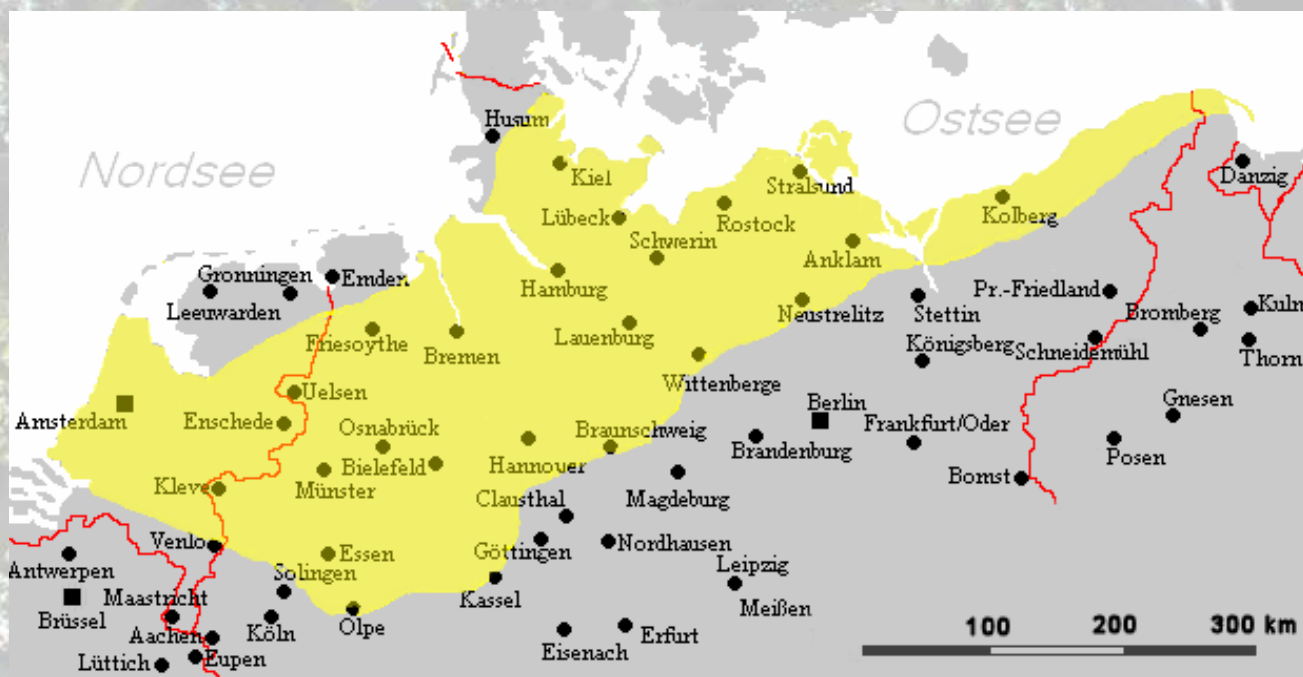
Nagenoeg elke boerderij waar eiken gebinten op de deel staan is van oorsprong een loss hoes geweest

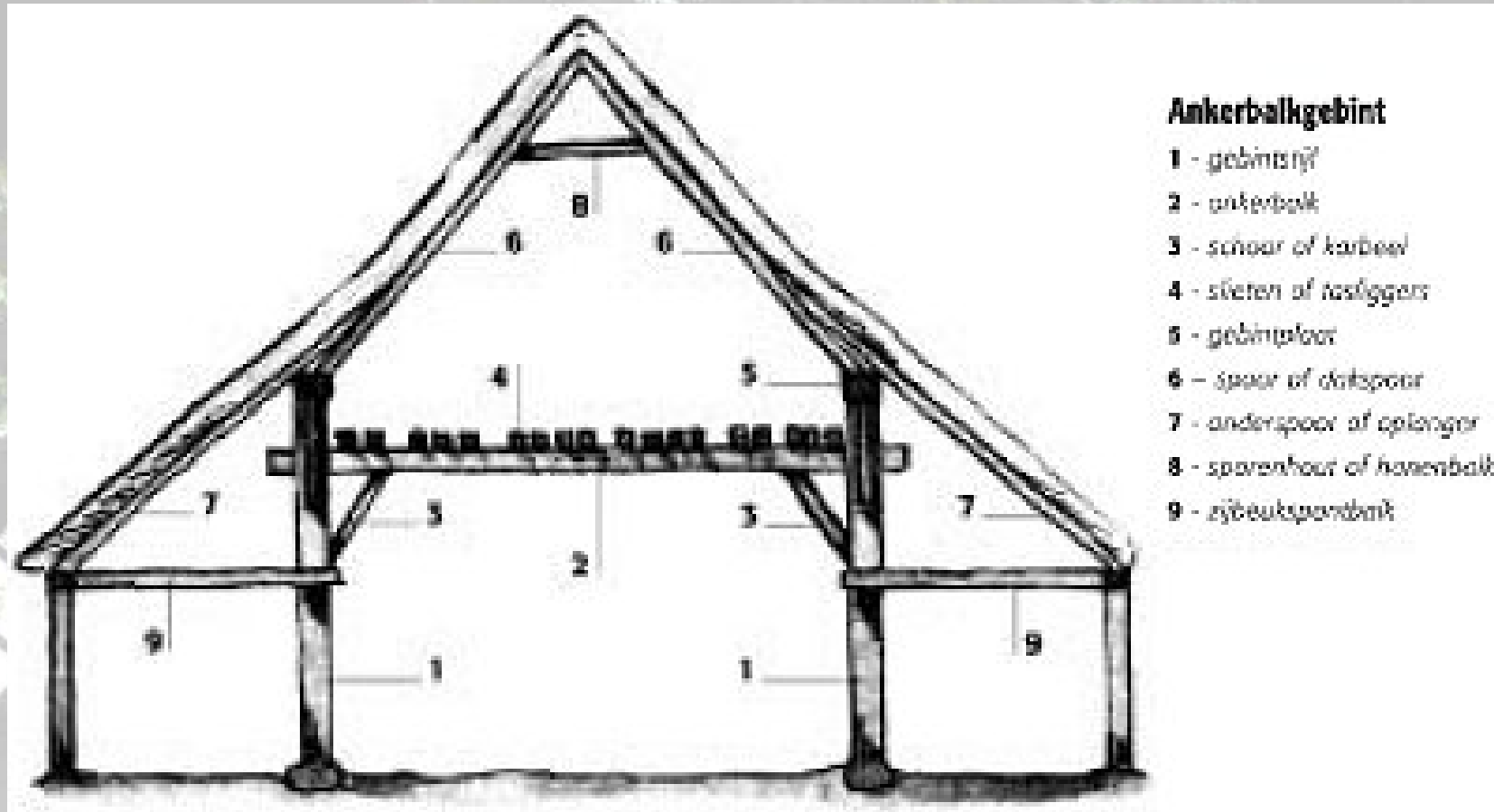
Erve Brummelhuis te Haaksbergen, een van de laatste originele losse huuze in Nederland

De boerderijen in Overijssel worden evenals Drenthe en Gelderland gerekend tot de hallenhuisgroep

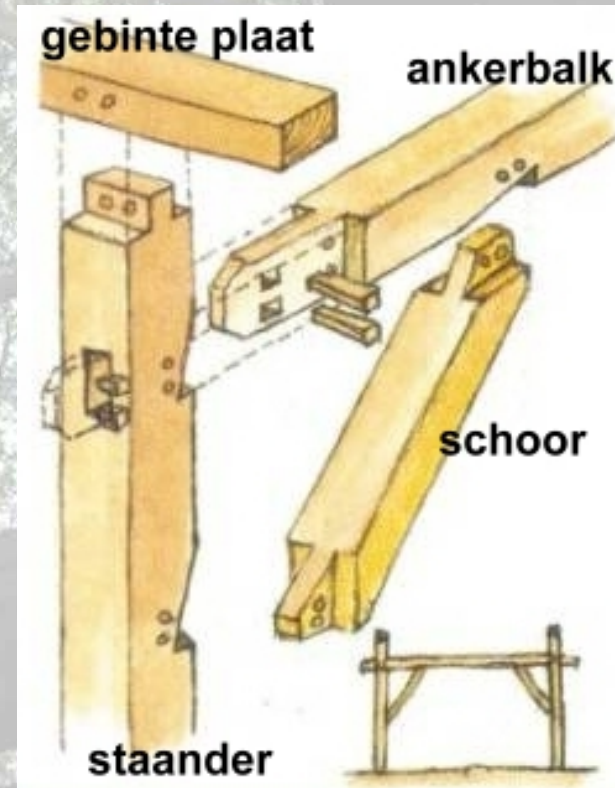

Verspreiding van dit boerderijtype

Kenmerkend is het ankerbalkgebint

Detail van de ankerbalkconstructie

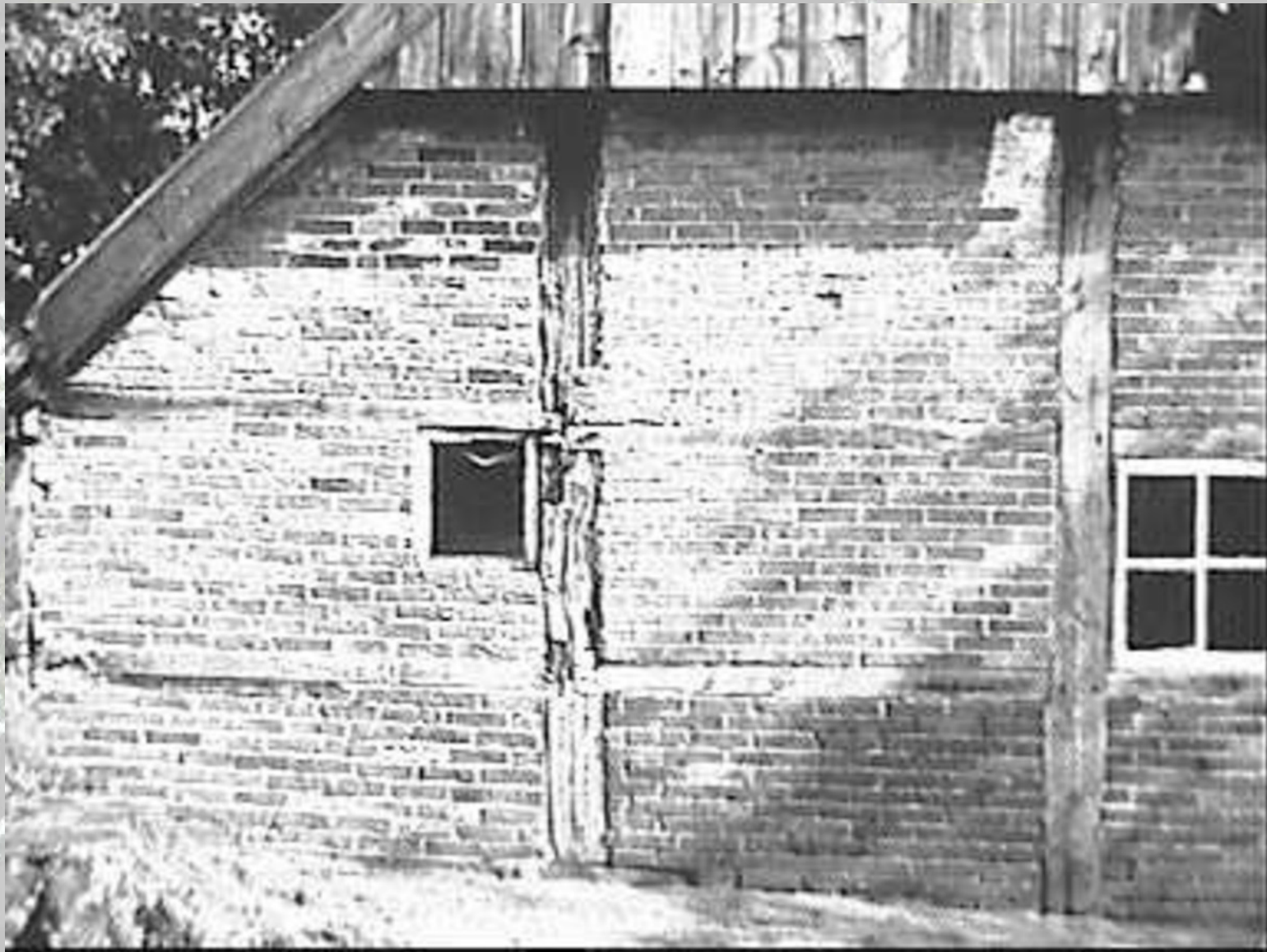
Voorzijde los hoes Groot Bavel, De Lutte (RMT tegenwoordig)

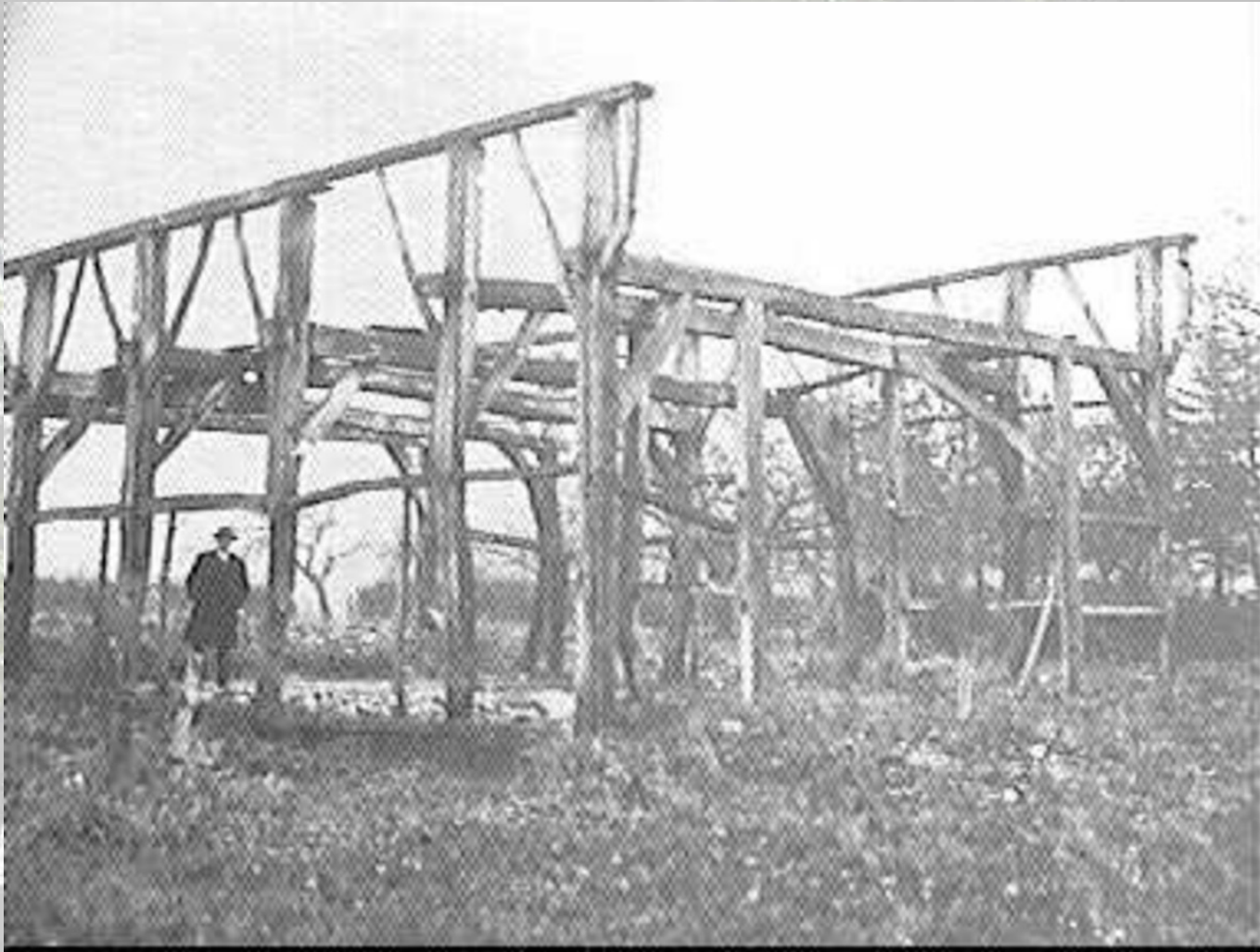
Intérieur „Los Hoes“ Hezinge bij Ooltmarsum

Boerderij in de buurt van Ootmarsum

Detail van een vakwerk wand bij een boerderij in Losser

Gebint geraamte in de buurt van Kotten

Schilderij van Israëls, boerenmaaltijd in Delden

Keitjesvloer en bedstee in de zijbeuk

Aanblik op een zeer schilderachtig erf

Boerderij met omgebouwde spieker? Radmakershuisje?

Armoedige aanblik op de deel

Erve Brummelhuis te Haaksbergen

• **Boerderij (Groot) Brummelhuis**

Geschiedenis van het erf

Boerderij Groot Brummelhuis is één van de laatste grote vertegenwoordigers van een zogenaamd 10e hoes op Twentse grond. Daarin is geen afscheiding tussen het woon- en bedrijfsgebouw. Mens en vee leven samen in één grote ruimte. Lieve is dat de boerderij op de Nederlandse platteland. Het erf komt voor eerst in 1599 in de bronnen voor. Vermelding wordt het genoemd in het schattingsregister van de bisschop van Utrecht van 1476 als Groot Brummelhuis. De boerderij is één van de oudere erven in de Haaksbergse buurschap boswien en was een gewaard erf. De eigenaar had hemes sieraacht in de markte (Boesek), die met name het behoor van de gezamenlijke gronden regelde.

Brummelhuis was tot in de 17de eeuw een leengoed en kende in de voorgaande eeuwen verschillende leenheren, zoals de bisschop van Utrecht. De leenheren gaven het veldvrijen in leen aan hun leenmannen, waaronder de familie Van Beckum. De bewoners van de boerderij waren al die tijd pachter van de leenman.

Zoals gebruikelijk in Oost-Nederland werden de bewoners voor de invoering van de Burgerlijke Stand in 1811 naar het erf vernoemd. De oudst bekende bewoner is Herman ten Brummelhuis in het begin van de 17de eeuw. Kort na 1800 wordt de familie Schreier pachter. Sinds 1829 zijn de bewoners eigenaar van de boerderij. Door vererving wordt de familie Putart in de 19de eeuw eigenaar. Brummelhuis is qua grondbezit altijd een groot erf geweest.

De bouwconstructie van het 10e hoes

Wel vorm en constructie betreft behoort Brummelhuis tot de hallerhuisvorm. Dit boerderijtype overheerst in Twente. De plattegrond is bijna altijd rechthoekig. Het kent een grote deel met twee grote deureuren (de riensdeuren) in de achtergevel. Deze zijn geplaatst aan de wegkant, het werkgebied van de boer. De deuren zijn naar binnen toe teruggeplaatst, zodat er ruimte is voor een onduurschoor. Het woongedeelte bevindt zich, zoals meestal van de weg afgekeerd.

De gehele kast van de kap wordt gedragen door een gijbelconstructie van hout. Het eerste gijbelstelsel (de paan rijen of slaan) die door balken aan elkaar zijn gekoppeld) bepaalt de lengte van de boerderij. Brummelhuis is ruim 20 meter lang.

Aan de zijkant is een boven- of onderkamer aangebouwd, die in de 20ste eeuw is verhoogd. Een ondersamer is een woning voor uitwendende ouders. De boerderij kent een zevental de voor-als achterzijde nog houten toegangs. De wanden zijn van belesien, dat in 1820 de leenman wanden verving. Het jastal is in muurwerken op de voorgevel aangebracht.

Het dak is grotendeels met pannen en aan weerszijden van de nok met stro bedekt. De pinte is van Bentheimer zandsteen. In de boerderij bevindt zich in het woongedeelte nog één halfsvaier met open vuur.

De kaart is in opdracht van de gemeenten Haaksbergen en Hof van Twente geplaatst naar aanleiding van de Landtoetsrapport 2005.

 GEMEENTE HAAKSBERGEN
Stad in Twente

 Hof van Twente

 Historische Kring Haaksbergen

 ANWB

Het laatste onontdekte Los Hoes van Nederland

Zeldzaam pittoresk aanzicht in een lommerrijk landschap

Achtergevel met onderschoer

Houten topgevels van eiken en een fijne roedenverdeling

Bentheimer zandsteen plint en bouwspoor in metselwerk

Waterput en bloembak van Bentheimer steen

Opgeklampte staldeur en scheuren in het metselwerk

Loopdeur naast de niendeur in het onderschoer

Inkassing in het metselwerk

Windveren met opschalking

Natuurstenen blok onder gehengduim

Schampstenen om het metselwerk te beschermen

Waterkering door middel van een vallende bloktand

Waterput met klemstrippen in lood gegoten

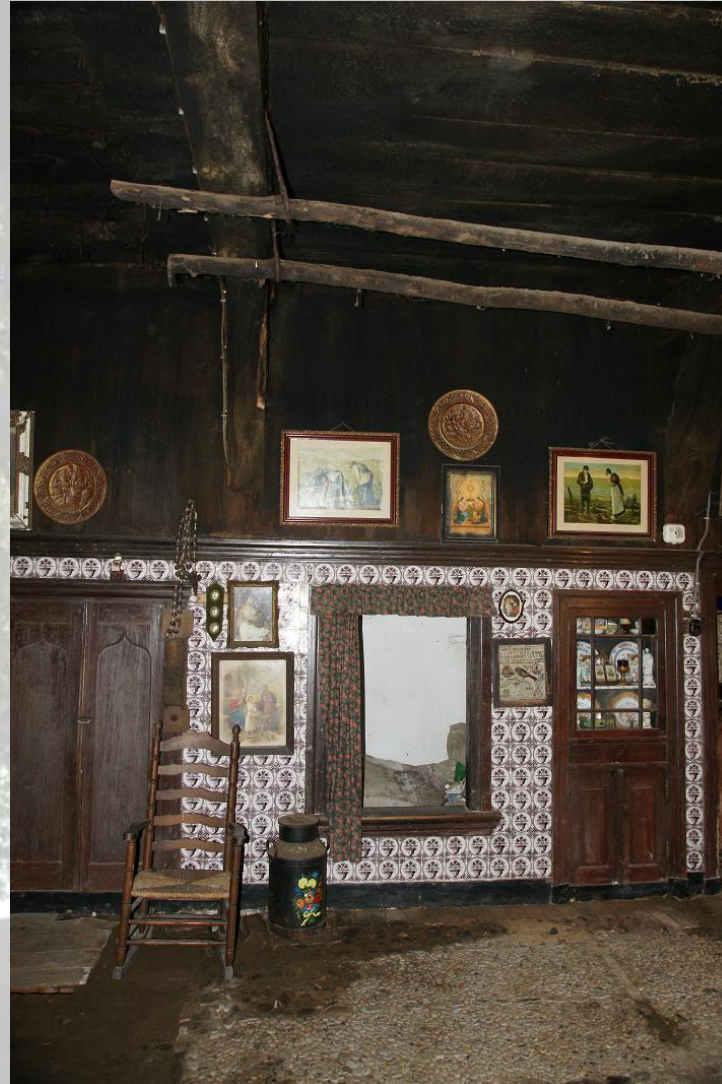
Het jaartal van de put in het natuursteen gehakt

Het woongedeelte van de boerderij

En het bedrijfsgedeelte

Bedstee in de wand en de wiem' onder de gebintligger

Keitjesvloer niet verder dan nodig

Ventilatieopening in de slietenzolder

De overgang van wonen naar werken

Kelder met tongewelf en weckpotten

Erf "Dave" tussen Neede en Borculo

Een zeldzame vondst in Geesteren (gld)

Schuur met een rieten kap in een slechte staat

Een origineel stukje vlechtwerk van wilgentenen!

Vorstelman te Heerde

Zeer forse tweekaps schuur

Ongelooflijk ranke constructie voor de grootte

Knechtenkamer op de hilde, dichtbij het vee

Hoeve "De Grote Veers" te Baak

Nog een variant op de niendeur

Van oorsprong waarschijnlijk een hoog huys geweest

Koeien nog aan de ketting onder de steekrij

De Grote Lochem, Terwolde

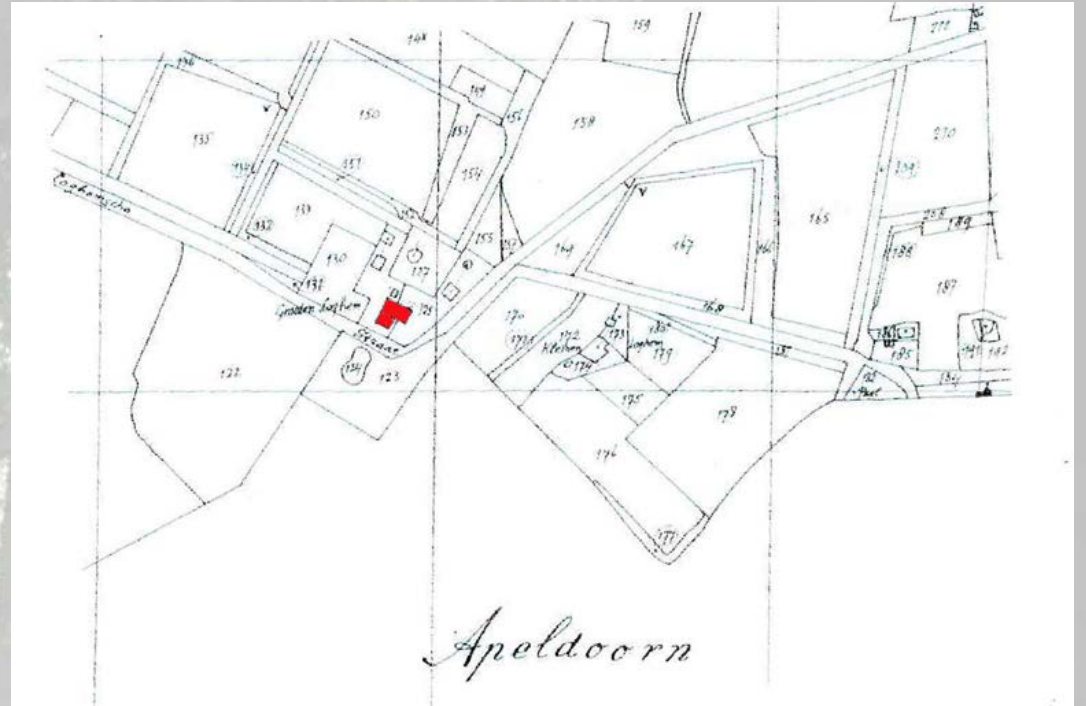

Klein Schuilenberg, Olst

Het Zielengood, Welsum

Ontwikkeling van de IJsselhoeven

De Grote Lochem

Op het oog een vrij normale T-boerderij

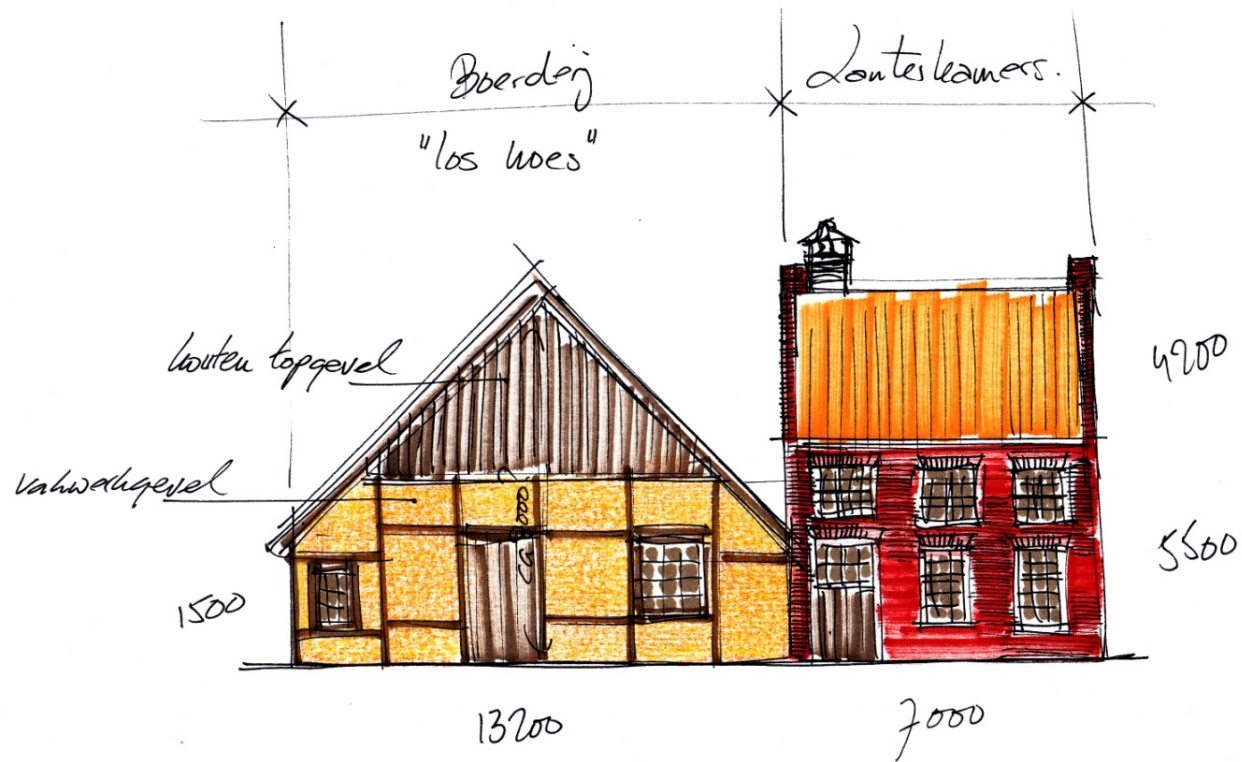

Foto uit de jaren 60 met de gesloopte schuur nog aanwezig

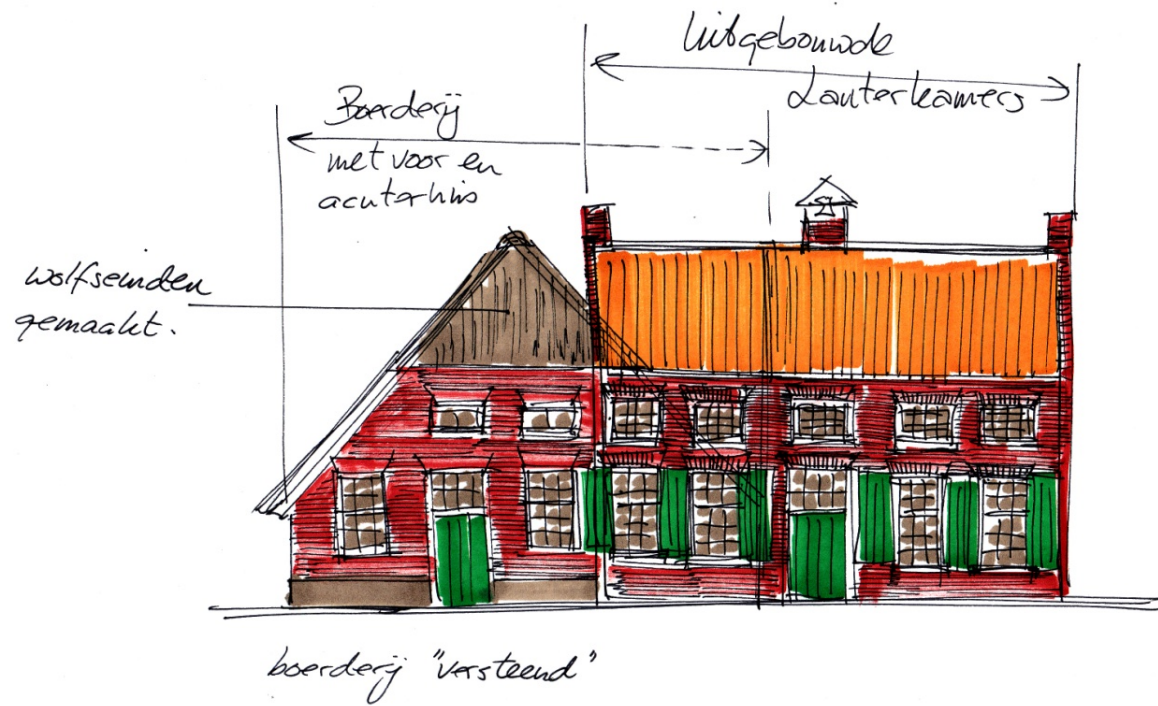
Interessant bouwspoor! Restant van de oudere kapvorm

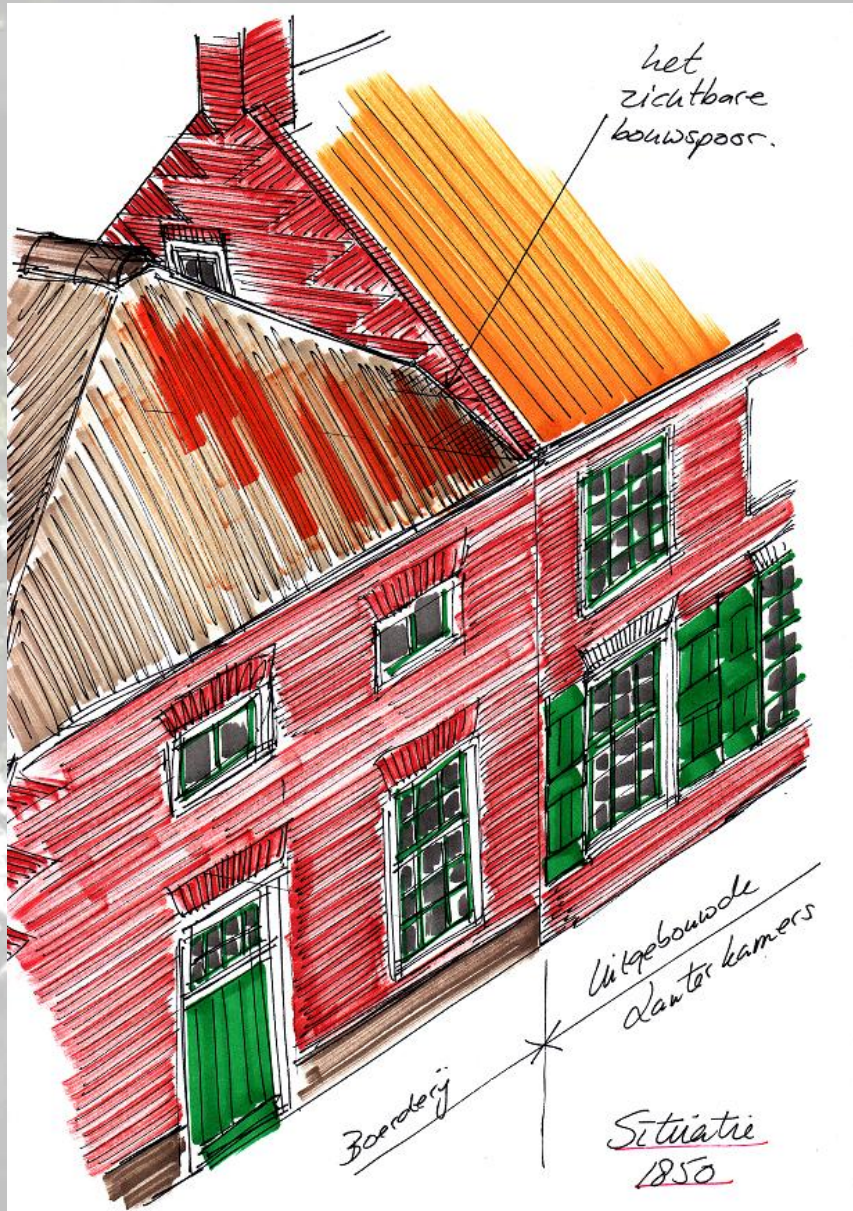
Situati rond 1700

mogelijke verschijningsvorm

Situati rond 1850

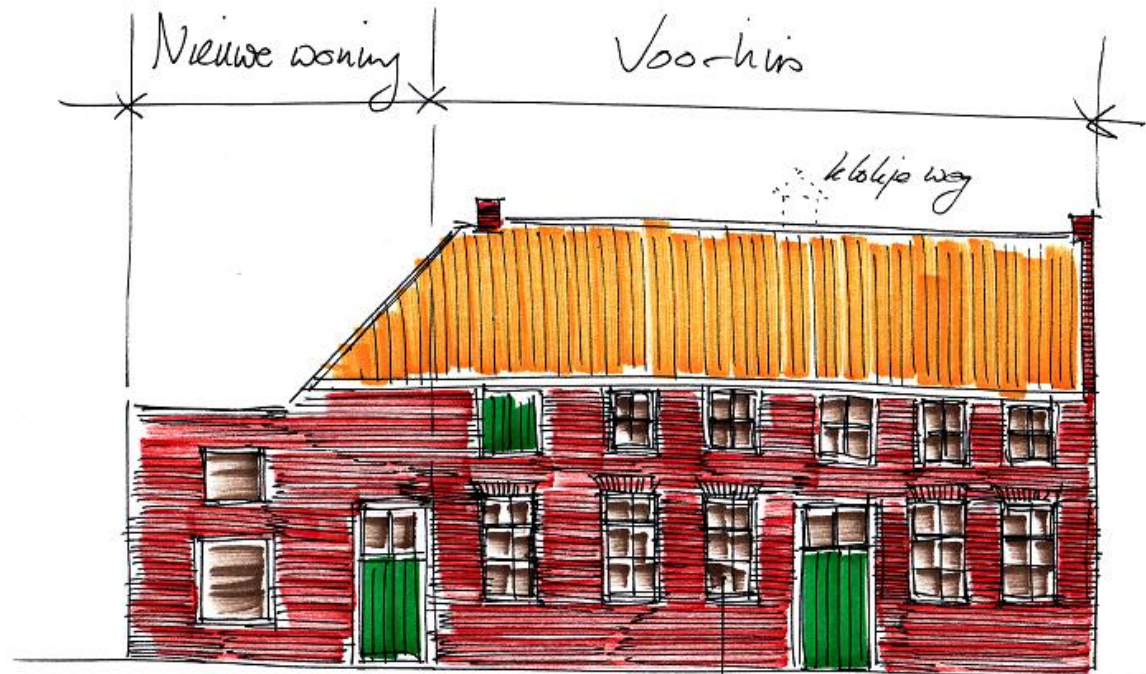
Situatie rond 1900.

Nieuwe schuur

geëvolueerd tot één voorhuis

Situatie rond 1980

rodeverdelij gewijzigd
en linker verdwenen

Klein Schuilenberg

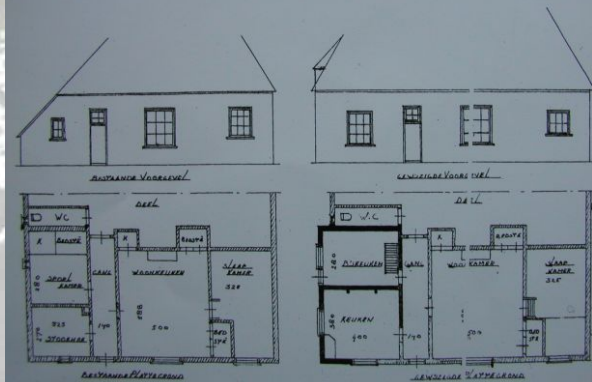
Voorgevel vóór 1800
 ós hoer met lemen
 voorgevel

Voorgevel "versteeud"
 rond 1800-1850.

grond

Voorgevel
 tegenwoordig

Voorgevel "versteend"
rond 1800-1850.

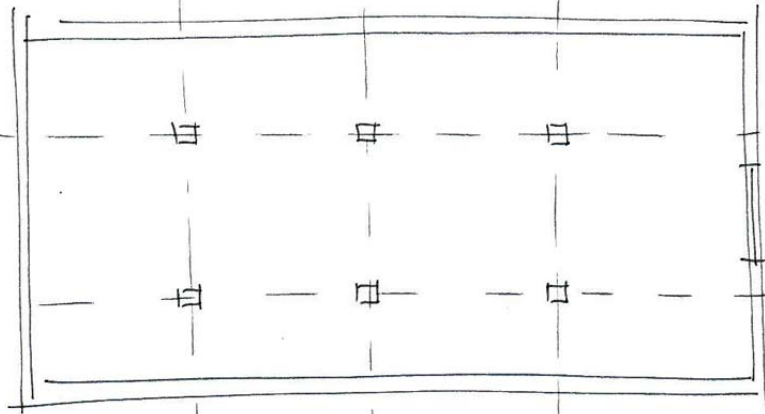
Netmeten schuur

000000

00000

0000 000

00 0

straat
zyde

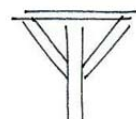
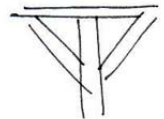
000000

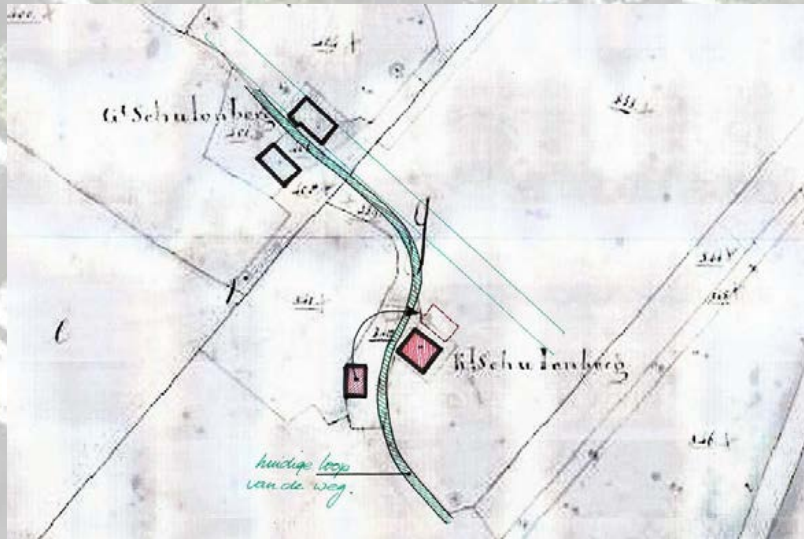
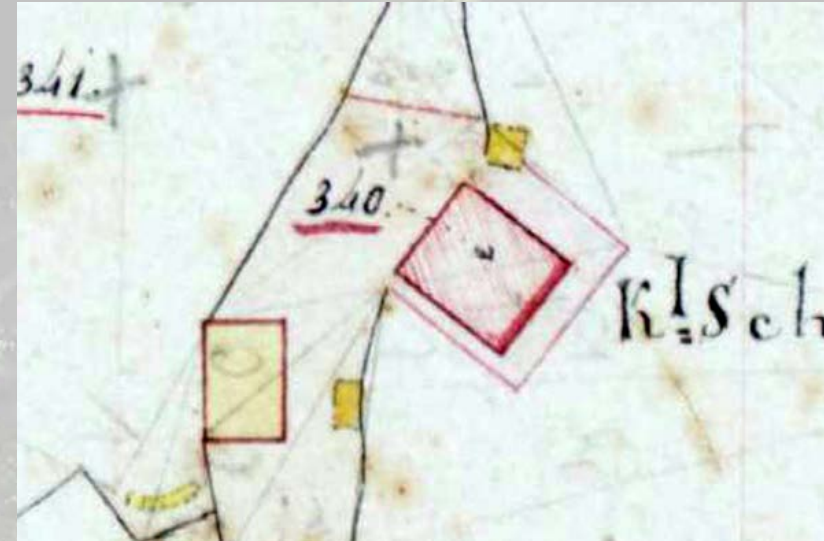
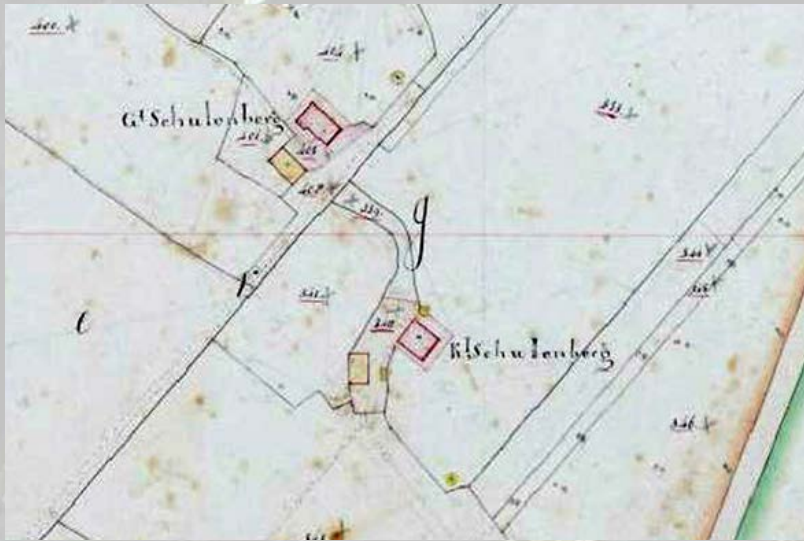
00000

0000

000

00 0

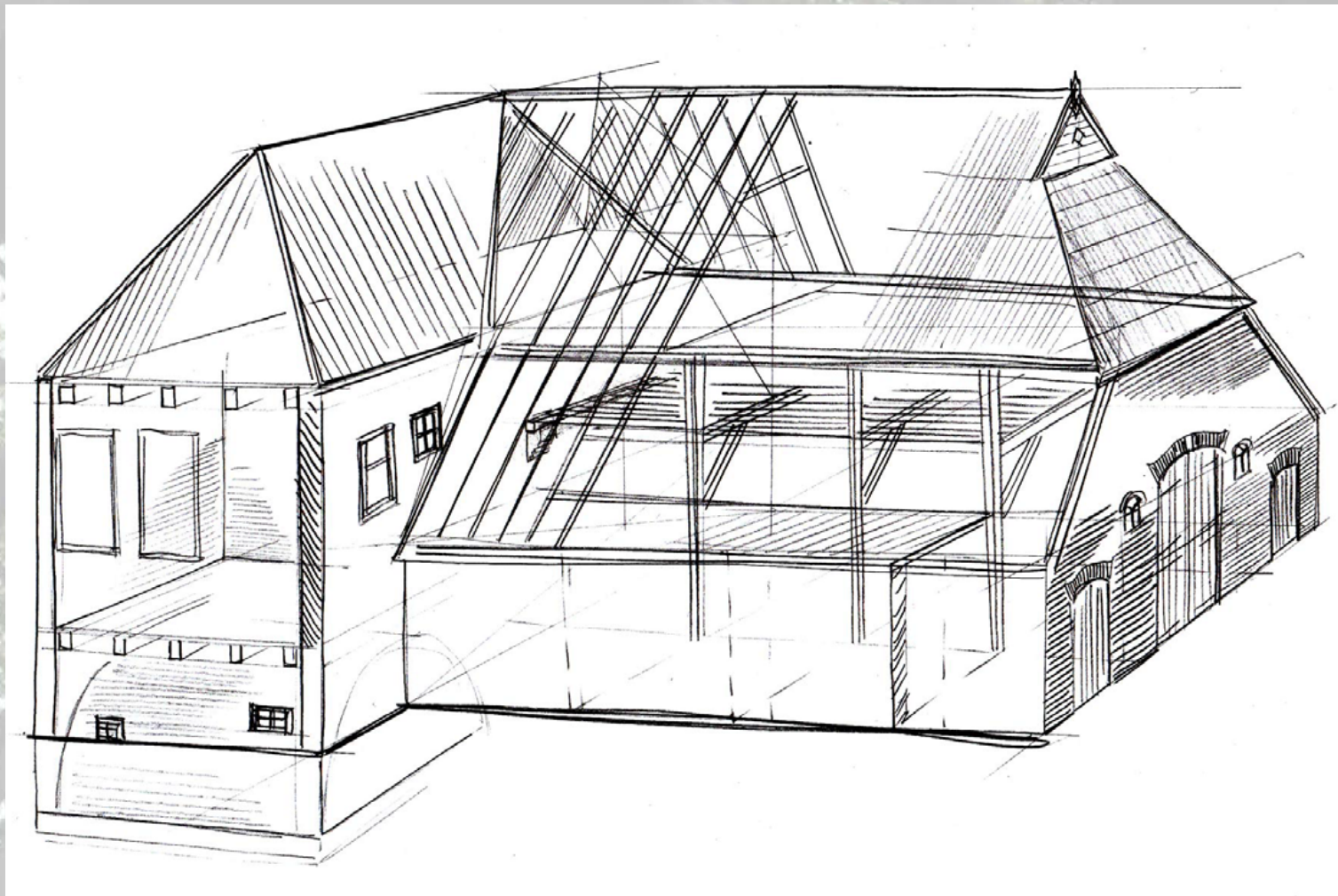

Verplaatsing van de schuur

Het Zielengoed

Opengewerkt perspectief